

CDA-gezinsbeleid: Kiezen en delen

Het gezinsbeleid van het CDA is bij de laatste verkiezingen niet aangeslagen, omdat het geen totaalplan van aanpak was. Het werd gepresenteerd in de vorm van losse flodders die vaak ouderwets en truttig aandeden. Wil het CDA met een duidelijk politiek geluid komen dat werkelijk verschilt van andere politieke partijen, dan moet gekozen worden voor een samenhangende, gezaghebbende 'economie van liefde, affectie, zorg en burgersvrienschap'.

De meeste Nederlanders brengen nog steeds het grootste deel van hun leven door in gezinsverband. Het percentage mensen dat de voorkeur geeft aan een (heteroseksueel) huwelijk op enig moment is 82 procent. Tachtig procent van de Nederlandse bevolking heeft of wil graag kinderen. Favoriet blijkt de opvoeding door de beide eigen, met elkaar gehuwde, ouders. Deze situatie heeft de voorkeur van 96 procent. Het merendeel van de Nederlanders 'lijkt minder vrijblijvend te staan tegenover het gezinsleven en vindt dat kinderen beide ouders nodig hebben om gelukkig te kunnen opgroeien'. 'Een gezin met kinderen' is voor de meeste bovendien bij uitstek de plek 'waar je je op je gemak kunt voelen'. Dit is niet het CDA, dit is Nederland, gebaseerd op bevindingen

van een recent periodiek uitgevoerd onderzoek door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).¹

Het CDA bracht het gezin terug op de politieke agenda en had daarmee de gouden bal in handen; het scoorde met 'zorgloon' en met de uitspraak van Gerda Verburg die het jachtige levensgevoel van het 'druk-druk-druk' 'de nieuwe sociale kwestie' noemde.

Met het 'gezinsissue' onderscheidt het CDA zich van paars. Waar onderscheidt het CDA zich nog meer in? In een politiek geënt op de christelijke inspiratie. Met als hoekstenen: gemeenschapszin, veiligheid, solidariteit, rentmeesterschap, de menselijke maat, zorg, een 'nee' tegen de 24-uurseconomie.

Maar dat alles is niet overgekomen. Het gezinsthema sloeg niet aan, sterker

Mrs. H. Crul-Van Brussel

nog het CDA-programma bleek te weinig wervend. Het CDA wordt niet geassocieerd met een partij die van vandaag is, maar een partij waaraan de geur van 'gisteren' kleeft. Bovendien blijft het onduidelijk waar het CDA nu precies voor staat. Dit heeft volgens mij te maken met het verschijnsel dat het ideologische gedachtegoed van het CDA nog niet ankert in een duidelijke, samenhangende en vernieuwende politieke filosofie die toekomst heeft en toekomst biedt. Daardoor worden de CDA-aandachtspunten in de maatschappelijke discussie vaak onbedoeld irritant, ongrijpbaar of inhoudsloos.

Economie van de liefde

Er is naar mijn mening maar één manier waarop het CDA kan overleven, helemaal bij de tijd kan zijn en zich duidelijk van andere politieke partijen kan onderscheiden. Dat is door een fundamentele maatschappijkritiek waarmee het CDA zich distancieert van de schijnbare triomf van het neoliberale economische beleid dat onze westerse cultuur in het algemeen en Nederland in het bijzonder terroriseert. Een principiële stellingname tegen deze 'Dans rond het gouden kalf', tegen de ongezonde fixatie op economische groei waaraan alles ondergeschikt wordt gemaakt: gezinsleven, sociale verbanden, ecologische omgeving en de mens zelf met zijn psychologische en fysieke grenzen, past uitstekend binnen het ideologische gedachtegoed van het CDA. Temeer omdat de verkilling en dreigende desintegratie van de samenleving, evenals het morele verval, in toenemende mate de prijs zijn die wij als samenleving voor de eenzijdige oriëntatie op economische

groei betalen. Een eerste aanzet tot deze stellingname is door het CDA al gedaan, maar tot op heden te diffuus gebleven.

Wil het CDA tot een duidelijk politiek geluid komen dat opmerkelijk verschilt van de andere politieke partijen, dan zal er gekozen moeten worden voor een aanvullende 'economie van liefde, affectie, zorg en burgervriendenschap' die volwaardig binnen de huidige economische wetenschap gaat meedraaien. Zonder die keuze is het niet mogelijk een nieuwe balans te vinden tussen staat en markt, tussen individualisering en gemeenschapszin, tussen eigen en algemeen belang. Binnen de keuze voor een aanvullende economie vallen de prioriteiten van het CDA-programma op een natuurlijke en overtuigende wijze, op hun plaats. Daarbuiten blijven zij misplaatst, zelfs onbegrijpelijk, omdat ze per definitie niet inpasbaar zijn in het huidige politieke stelsel dat enerzijds op een gedateerde wijze het begrip verzorgingsstaat in stand houdt door er uitsluitend een sociaal-economische inhoud aan te geven maar anderzijds een onwrikbaar geloof in de

Het CDA kan alleen overleven door fundamentele maatschappijkritiek.

werking van de vrije markt koestert. Het links en rechts van paars vinden elkaar in een definitie van de realiteit die bijna uitsluitend uitgaat van materiële verhoudingen.

Met een filosofie die een eind maakt aan de eenzijdige economisering van het menselijk geluk en zich richt op het afscheid van de haastcultuur en op de 'economie van het genoeg', haakt het CDA aan bij het nieuwe, kritische levensgevoel dat zich meer en meer begint af te tekenen. Dat levensgevoel spruit voort uit de behoefte aan een betere kwaliteit van het bestaan en legt

ook prioriteiten bij immateriële waarden van het menselijk bestaan: zorg en aandacht voor elkaar, tijd voor ontspanning, hobby's, vriendschap en bezinning. In dit levensgevoel, niet alleen gesignaleerd door *trendwatchers* maar ook voelbaar om ons heen in een groeiende 'tegencultuur', staat het 'consuminderen' centraal, krijgt de loze kreet 'zorg' inhoud door begrippen als 'zorgzaam' en 'zorgvuldig' en zoekt men naar werk dat zich aanpast aan het leven, in plaats van leven dat zich moet aanpassen aan het werk. Het krijgen van kinderen wordt bovendien niet beschouwd als een soort chronische handicap.

Laat paars maar miljarden pompen in de logistieke infrastructuur van Nederland, zich uitspreken voor de 24-uurs-economie, lippendienst bewijzen aan het milieu, van iedere Nederlander een productie-eenheid maken, de huidige verzorgingsstaat en alle taboes die daarbij horen handhaven, de wortels van onze cultuur, het joods-christelijk erfgoed, verkwanselen, bezig zijn met 'lastenverlichting', kortom de kwaliteit van leven in dit land louter financieel en materieel vertalen. Maar het CDA moet durven kiezen voor de *relationele* infrastructuur van Nederland en aan begrippen als 'verzorgingsstaat' en 'bestaanszekerheid' ook een sociaal-psychologische dimensie toekennen.

Levensvervulling

In Nederland is het begrip 'emancipatie' versmald tot de 'noodzaak' (gehuwde) vrouwen deel te laten nemen aan de arbeidsmarkt. Het beleid dat vrouwen daartoe moet stimuleren, richt zich op uitbreiding van kinderopvang, buitenschoolse opvang en (betaald) ouderschapsverlof. Vergelijking van dit 'emancipatiebeleid' met het voorwaardenschepend beleid in het buitenland,

bijvoorbeeld Scandinavië, Duitsland en Frankrijk, maakt duidelijk dat dit beleid geen visie geeft op het gezin als maatschappelijke waarde of wenselijkheid. Het emancipatiebeleid van de overheid hangt van incidentele reparatiepolitiek aan elkaar en krijgt dan ook veel kritiek. Inventarisatie van suggesties om het emancipatiebeleid te verbeteren, bepalen zich grotendeels tot drie varianten, die stuk voor stuk 'de oplossing' zouden moeten bieden. Zoals:

- Uitbreiding van het kinderopvang- en verlofbeleid teneinde betaald werk beter te kunnen combineren met de zorg voor kinderen.
- Flexibilisering van de organisatie van betaald werk, waardoor zorgtaken mogelijk worden. Daarbij wordt gedacht aan een 32-urige werkweek en invoering van het wettelijk recht op deeltijd.
- Individualisering van inkomensregelingen. De belastingen en sociale zekerheid krijgen zo vorm dat geen rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van de partner.

Een integraal beleid waarin al deze varianten zijn verwerkt wordt door velen als 'ideaal' gezien. Maar zelfs zo'n uitgesproken emancipatiebeleid kan niet voorkomen dat de deelname van mannen aan onbetaalde zorg gering zal blijven, en dat de arbeidsparticipatie van vrouwen blijft steken op het niveau van de deeltijdbanen. Het houdt de bestaande rolverdeling in stand: mannen zijn *fulltime* werknemers zonder overige verplichtingen, dus de ideale werknemer. Vrouwen blijven in dit model tweederangs werknemers met een risico. Een goed gezinsbeleid hoort ook een emancipatiebeleid in te houden en omgekeerd. Het houdt enerzijds rekening met de speciale behoeften, wensen

en kosten die gezinsvorming met zich meebrengen, maar respecteert anderzijds ook het recht op vrije keuzen en stimuleert een rechtvaardiger verdeling van arbeid en zorg. Die rechtvaardiger verdeling staat en valt met een groter aandeel van mannen in de zorg.

Het 'gezinsbeleid' van het CDA is bij de laatste verkiezingen niet aangeslagen, omdat het geen totaalplan van aanpak was, maar gepresenteerd werd in de vorm van losse flodders die vaak ouderwets en truttig aandedden. Daardoor ging bijvoorbeeld het 'opvoedingsloon' een eigen, anti-emancipatoir leven lijden. Dat is jammer, want het CDA was de eerste politieke partij die besefte dat het gezin in Nederland

door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen en het gebrek aan aandacht van de overheid, een kwetsbare leefeenheid is geworden, die daarom bescherming nodig heeft.

Levensloop

In dit gezinsbeleid zal het CDA het recht op een vrije keuze voor vrouwen: zelf zorgen voor de kinderen, het wel of niet (parttime) werken, moeten benadrukken. Gezinsbeleid dient uit te gaan van de realiteit.

En die realiteit is dat bijna zeventig procent van de Nederlandse gezinnen gedomineerd wordt door het verschijnsel tweeverdiener, hetgeen in de praktijk op anderhalfverdiener neerkomt. Sleutelwoorden van dit gezinsbeleid zouden 'levensvervulling' (in plaats van emancipatie) en 'levensloopdynamiek' moeten zijn. Levensvervulling verraadt persoonlijke keuzes en prioriteiten, afgestemd op eigen aard, wensen en omstandigheden.

Levensloopdynamiek doet recht aan

al die verschillende fasen die mensen alleen, als partner en als ouder meemaken, achtereenvolgens en soms weer opnieuw. Iedere fase vraagt een nieuwe aanpassing en verdeling van de energie die beschikbaar is voor relatie, werk en zorgtaken. Een moderne gezinspolitiek omvat financiële steun voor degenen die kinderen opvoeden.

Het CDA zou een *totale* individualisering van het inkomen moeten verwerpen door zich te beroepen op het feit dat gezinsvorming een gemeenschappelijke bezigheid is van beide partners en dat ouderschap daarom geen individualisering van de inkomensregeling toestaat.

Het krijgen en hebben van kinderen moet lonen, de inkomensval die kinderen met zich meebrengen moet dan ook gecompenseerd worden met een hogere, inkomensafhankelijke kinderbijslag.

Te denken valt bovendien aan een 'zorgprincipe' die het huidige 'kostwinnersprincipe' in het fiscaal stelsel vervangt voor de ouder die niet of *parttime* werkt. De ouder die *fulltime* zorgt, komt bovendien in aanmerking voor een zorgloon.

Te overwegen valt ook een sociaal verzekeringsstelsel dat er toe leidt dat het inkomen van mensen met kinderen beter wordt gespreid over hun levensloop. (Echt)paren zonder kinderen moeten daar aan meebetalen, zoals ze meebetalen aan alle collectieve voorzieningen, ook al maken ze daar geen gebruik van. Een nieuwe generatie is een investering waar we allemaal belang bij hebben.

Opvoedingsondersteuning

Een goed gezinsbeleid houdt zich eveneens bezig met de immateriële on-

---

**Het CDA zou een
totale
individualisering
van het inkomen
moeten verwerpen.**

---

dersteuning van gezinnen. Meer kinderopvang, verplichte voor- en naschoolse opvang tot 16 jaar, continu-roosters en dergelijke zijn weliswaar van belang, maar voorkomen moet worden dat het ouderschap onder invloed van sociale dwang steeds meer uit de privé-sfeer wordt gehaald. Inmiddels kan het CDA enig zelfbewustzijn ontlenen aan het feit dat er, door eigen toedoen, een rehabilitatie van het gezin heeft plaatsgevonden. In gezinnen zelf wordt, zo signaleerde het blad *Intermedi-air* onlangs, het gesprek over waarden en normen in de opvoeding weer door ouders gevoerd.

Ook is er weer maatschappelijke aandacht voor het gezin als hoeder van normbesef. Uit het eerder genoemde NIDI-onderzoek bleek bovendien dat 77 procent van de Nederlandse bevolking het eens is met de stelling dat 'het goed zou zijn als er in de toekomst meer aandacht zou worden gegeven aan het gezinsleven'. Het tij is gekeerd en geeft het CDA daarmee ruim baan voor een exclusief en expliciet gezinsbeleid.

Fen uitbreider en (gedeeltelijk) doorbetaald ouderschaps- en zorgverlof en het recht op deeltijdwerk moeten gestimuleerd worden vanuit de wetenschap dat ouders meestal de meest gemotiveerde opvoeders van hun eigen kinderen zijn. Daarnaast is het dringend noodzakelijk dat er aan de roep om meer kinderopvang ook de noodzaak van een pedagogische visie op de gewenste ontwikkeling van kinderen wordt gekoppeld.

Instituten die oudervervangend actief zijn, zijn op dit moment grotendeels 'bewaarverblijven' die zorgen voor het natje en droogje van de aan hen toevertrouwde kinderen, maar niet werken vanuit pedagogische principes. Dit

leidt, bijvoorbeeld, tot een toename van kinderen die problemen hebben met zindelijk worden, omdat zij op hun kinderdagverblijven uitsluitend op vaste tijden, dus 'op de klok', op potjes worden gezet. Belangen van het individuele kind dreigen ondergeschikt gemaakt te worden aan de interne organisatie van de opvang.

Wanneer opvang van nul tot zestien jaar in Nederland voor en na school en tussen de middag gemeengoed zal gaan worden, dan is het van het grootste belang om ontwikkelingspsychologische criteria voor al die verschillende leeftijdsstadia van kinderen en de wenselijke overdracht van waarden en normen, alsmede ongewenste invloeden, te formuleren en daarvoor speciaal geschoold personeel in te zetten. Daarmee verrijzen de contouren van een geïntegreerd jeugdbeleid aan de horizon, gekoppeld aan meer praktische, laagdrempelig toegankelijke opvoedingssteun voor ouders.

Want het gezinsfunctioneren beïnvloedt het gedrag van kinderen, gunstig of ongunstig. Stress van de ouders betekent stress voor de kinderen. Het zijn de kinderen die het meest getroffen worden door verstoorde en gebroken relaties. Het gegeven dat door de komst van een kind de spanningen en conflicten binnen een relatie beduidend toenemen, met name de onenigheid over de verdeling van de zorg- en huishoudelijke taken, is een teken aan de wand. Zowel thuis als op het werk is het leven voor Nederlanders aanzienlijk veeleisender geworden. Voeg daarbij de opvoedingsonzekerheid van veel ouders, de hoge echtscheidingscijfers, de toegenomen meldingen van kindermishandeling, het stijgende percentage probleemjongeren en jongeren dat in aanraking komt met justitie, en het

wordt duidelijk dat een jeugd- en gezinsbeleid geen overbodige luxe of ongewenste bemoeienis van de overheid met het privé-domein is. Een minister voor jeugd- en gezinszaken is dat evenmin. Jeugdbeleid is nu versnipperd over tal van ministeries en ieder ministerie houdt zich met één facet bezig. Daardoor ontbreekt het overzicht en kan een geïntegreerd jeugdbeleid nooit van de grond komen. Datzelfde geldt voor het gezinsbeleid. Er is geen ministerie dat maatschappelijke thema's rond relaties, ouderschap en kinderopvoeding onderzoekt en beleidsmatig vertaalt, noch allerlei overheidsmaatregelen toetst op de consequenties die zij hebben voor gezinnen. Een jeugd- en gezinsbeleid is voorwaardenscheppend, van vóór de conceptie tot in de tweede levenshelft, en derhalve eigenlijk ook generatiebeleid.

Voor het CDA kan het Noorse gezinsbeleid een goed voorbeeld zijn, temeer omdat men in Noorwegen ook een minister voor jeugd- en gezinszaken heeft. Het Noorse beleid kent niet alleen een riant, doorbetaald, ouderschapsverlof en een goede kinderopvang, maar richt zich ook op het bijstaan van het gezin op het gebied van ouderschap en samenwonen via ouderbemiddeling, ouderbegeleiding, vadergroepen en samenwoningscursussen. Ouderbemiddeling is verplicht voor ouders die willen scheiden en die kinderen hebben die jonger zijn dan 16 jaar. Ouderbegeleiding is een voorziening die vooral door gezondheidscentra wordt verstrekt en die ouders tracht te steunen bij het verzorgen en opvoeden van hun kinderen. Het idee van vadergroepen is ontstaan uit een algemene behoefte om vaders meer bij ouderschapstaken te betrekken. Deze groepen functioneren voor vaders als

een belangrijk platform voor het bediscussieren van hun nieuwe rol. Samenwoningscursussen voor partners, ongehuwd en gehuwd, worden over het algemeen door vrijwilligers gegeven. De overheid subsidieert deze cursussen. Het Noorse gezinsbeleid stoelt op een groeiend besef dat samenwerking tussen de centrale overheid, de plaatselijke overheden en vrijwilligersorganisaties noodzakelijk is om een gedegen basis te leggen voor een goed gezinsbeleid.

Iedereen werkt, iedereen zorgt

Tenslotte: Gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen vergt een gelijke economische waardering van zorgtaken en arbeidstaken. Zorg is net zo goed arbeid. Een economie die zorg als arbeid en kostenfactor zoveel mogelijk ontkent en bij voorkeur 'gratis' wil laten plaatsvinden, ontkent daarmee dat vrouwen in het algemeen een onevenredig groot deel van de kosten van de zorg voor afhankelijk -eerst de kinderen, later hun bejaarde ouders- voor hun rekening nemen. De fixatie op economische groei heeft geleid tot een scheefgroei tussen harde en zachte sector en het wegbezuinigen van betaalde arbeid in de zachte sector: welzijn, volksgezondheid, zorg, cultuur, onderwijs, milieu en veiligheid. Hierdoor wordt de kwaliteit van het menselijk bestaan, met name die van kwetsbare groepen, en de leefbaarheid van onze samenleving in gevaar gebracht.

Eerder in dit artikel suggereerde ik dat het CDA zich doelbewust in de door zijn gewenste politiek moest laten leiden door een 'economie van de liefde', omdat de tweedeling in 'hard' en 'zacht', met de daaraan verbonden waardeoordelen, de meest schadelijke tweedeling is die zich in onze samenleving voordoet. Daardoor is alles wat

werkelijk van waarde is, weerloos geworden tegen de tucht van de markt en de toets van tastbaar nut en rendement. Met het devies 'spreiding van zorg, arbeid, inkomen en tijd' kan het CDA de gedeelde verantwoordelijkheid propagieren van een nieuwe solidariteit: 'iedereen werkt, iedereen zorgt'. Dat betekent arbeidsplicht voor iedereen, gekoppeld aan werkweken van maximaal dertig uur, zes uur per dag. Een groot deel van de huidige uitkeringen wordt gebruikt om al die banen die er in werkelijkheid zijn, al dat werk dat

niet gedaan wordt of onbetaald moet worden gedaan, weer zichtbaar te maken. Op deze wijze kan een aanzienlijk deel van het leger van de honderd-

duizenden sociale inactieven die nu in de WAO of in de bijstand zitten, aan het werk op scholen, in ziekenhuizen en verpleeginrichtingen, bij politie en plantsoenendienst, bosbeheer, in winkels, in de persoonlijke dienstverlening. Zwart werk wordt wit, grijs (onbetaald) werk ook. Iedereen die kan werken werkt, desnoods in deeltijd: drie uur per dag. Wie meer dan het maximum van zes uur per dag werkt, komt in een aanzienlijk hoger belastingtarief. Niet het feit dat je korter werkt, moet tegen je pleiten, maar het gegeven dat je langer werkt.

Banen van maximaal zes uur per dag maken een 12-uurseconomie mogelijk, evenals de zo door werkgevers én werknemers gewenste flexibilisering. In feite ontstaat zo een twee ploegensysteem, de oplossing ook voor het fileprobleem en voor ochtend- en avondmensen. Het geeft ook de garantie dat kinderen altijd op de zorg en aanwezigheid van één ouder kunnen rekenen. Op deze wijze verwerven vrouwen en

mannen met kinderen een evenredig aandeel in zorg en in arbeid, en kunnen zij bijvoorbeeld tijdens de meest veel-eisende fase van het ouderschap ieder een dag minder werken, via doorbetaald, gespreid ouderschapsverlof. Anderhalf-verdieners gaan er met deze constructie niet op achteruit, zij blijven met elkaar hetzelfde aantal uren draaien. Iedere Nederlander werkt op deze wijze bovendien aan zijn eigen sociale zekerheid en pensioen, terwijl hij of zij dat ook tot op aanzienlijk hogere leeftijd kan blijven doen, via werktijden

---

**"Spreiding van zorg,
arbeid, inkomen en
tijd."**

---

die, bijvoorbeeld, in twee fasen worden afgebouwd. Een baan van zes uur re- kent af met de gesel van de stress die steeds meer mensen treft, levert fitte,

gemotiveerde werknemers en geeft voldoende tijd voor de concurrerende noodzakelijkheden van het mens-zijn: relaties, ontspanning, vrijwilligerswerk, activiteiten die de gemeenschap dienen, bezinning.

Met zo'n plan zou het CDA zich onverbiddelijk als de meest progressieve partij van Nederland kwalificeren, en met visie en lef een voorschot nemen op de toekomst. Hoe dan ook: de verzorgingsstaat van die toekomst zal, moeten stoelen op gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, zowel binnen het gezin als op de arbeidsmarkt, alsmede op de behoefte van kinderen om met beide ouders tijd door te brengen.

Mw. H. Crul-Van Brussel is publiciste en lid van het CDA

Noot

1. In: *Demos* jaargang 14 nr. 3, maart 1998.